

بررسی میزان کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته در کنکور سراسری

بهشته عبدی*
سازمان سنجش آموزش کشور

چکیده

در این پژوهش میزان کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته کنکور سراسری بررسی شده است. بدین منظور، پرسشنامه ای با دوازده متغیر بر اساس نتایج یک تحقیق مقدماتی با سؤالات باز پاسخ در باره منابع کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی تهیه شد. پس از بررسی و تأیید روایی صوری پرسشنامه، پایایی آن با اجرای اولیه از پرسشنامه بر روی ۱۲۰ نفر از داوطلبان مجاز به انتخاب رشته بررسی شد و ضریب آلفای ۰/۸۰ به دست آمد. پرسشنامه نهایی بر روی ۱۷۳۷ نفر (۹۴۹ زن و ۷۸۸ نفر مرد) از داوطلبان مقیم شهر تهران اجرا شد. بر طبق نتایج آزمون تحلیل عاملی، پرسشنامه محقق ساخته از دو عامل اصلی رسانه ها - کتب و مشاوره با دیگران تشکیل شده بود. تجزیه و تحلیلهای آماری نشان داد که حدود دامنه میانگین نمرات داوطلبان در باره کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی با تبدیل دامنه اطمینان میانگین به نقطه درصدی، ۴۸ درصد است و آنها ۵۲ درصد با شرایط بهینه فاصله دارند. در مقایسه بین دو جنسیت، میزان کسب اطلاع از رشته ها در زنان به طور معنی داری بیشتر از مردان بود. همچنین، زنان بیشتر از مردان از رسانه ها - کتب برای آشنایی با رشته ها استفاده کرده بودند. درحالی که در کسب اطلاع از طریق مشاوره با دیگران تفاوت معنی داری بین دو جنسیت وجود نداشت. همچنین، نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان داد که تفاوت معنی داری بین گروههای آزمایشی در میزان کلی کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی و نیز در هر دو عامل رسانه ها - کتب و مشاوره با دیگران وجود داشت، به گونه ای که داوطلبان علوم انسانی در هر دو عامل رسانه ها - کتب و مشاوره با دیگران و نیز در میزان کلی کسب اطلاع نسبت به گروههای دیگر میانگین بالاتری داشتند. نتایج کلی این تحقیق ضرورت برنامه ریزی بیشتر را برای فراهم ساختن زمینه جستجو و شناخت بیشتر رشته های دانشگاهی به عنوان میزان کسب اطلاع را نشان می دهد.

کلید واژگان: آزمون سراسری، آموزش عالی، انتخاب رشته، کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی، جنسیت و داوطلبان گروههای آزمایشی.

Awareness of the University Candidates on the Academic Program Selection

Beheshteh Abdi
*Research Center, National
Organization for Educational Testing*

This study examines the rate of obtaining information for academic fields of study among qualified applicants of universities national entrance exam. For this purpose a twelve item questionnaire based on the results of a preliminary research with open-ended responses about information accessibility for academic fields was designed. After reviewing and confirming the formal validity of the questionnaire, its reliability investigated through a pilot study conducted on ۱۲۰ qualified applicants with a high Alpha coefficient ($r = ۰.۸۰$). The final questionnaire was administered among ۱۷۳۷ (۹۴۹ women and ۷۸۸ men) resident applications in Tehran.

The main statistical methods for data analysis were Factor Analysis, Mean Confidence Interval Estimation, Independent Samples T- Test and Analysis of Variance. Using a factor analysis test, it was revealed that two factors (media/books and advising). The results of analysis showed that the rate of obtaining information for academic fields among applicants was low (۴۸ percents) while there is a gap (of ۵۲ percent). In addition, findings of t- test and ANOVA showed the higher mean of obtaining information through media- books among girls and humanities applicants. Also, there was no meaningful difference between the girls and boys in obtaining information through consulting. However, these findings address the importance of providing information gathering opportunities for university applicants.

Keywords: Applicants of Universities National Entrance Exam, Higher Education, Choosing the Major, Obtaining Information about Academic Fields, Gender, and Exam Groups.

مقدمه

همه ساله، به دلیل عواملی مانند رشد جمعیت و تحولات اجتماعی- اقتصادی، شاهد افزایش تعداد متقاضیان ورود به دانشگاهها هستیم که در آزمون کنکور سراسری شرکت می‌کنند؛ با

وجود این، از میان یک میلیون و هشتصد هزار داوطلب حدود دویست هزار نفر برای انتخاب رشته واجد شرایط تشخیص داده می‌شوند. فرایند انتخاب رشته داوطلبان می‌تواند مطابق با شرایط زمانی و مکانی از عوامل و ملاک‌هایی تأثیرپذیر باشد. داوطلبی که با رشته‌های متنوع دانشگاهی روبه‌رو می‌شود، ممکن است که تصمیم‌گیری در انتخاب رشته خود را با شناخت یا بدون شناخت انجام بدهد.

از آنجا که مطابق با دیدگاه نظریه‌پردازان جستجو و کسب هوشمندانه اطلاعات از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها می‌تواند در رضایت از تحصیل و موفقیت در رشته‌های دانشگاهی تأثیرگذار باشد و از سوی دیگر، زمینه تعهد به حرفه مرتبط با رشته تحصیلی آنها را که در آینده اختیار خواهند کرد فراهم کند (کراولی^۱، ۲۰۰۴)، در این تحقیق میزان آگاهی از رشته‌های دانشگاهی بررسی شده است.

اریکسون^۲ (به نقل از سانتراک^۳، ۱۹۹۸) با ارائه نظریه‌ای هشت مرحله‌ای در باره رشد روانی-اجتماعی که رشد فرد را از تولد تا مرگ در بر می‌گیرد، هر مرحله را دارای یک تکلیف روان‌شناختی می‌داند که عبارت از فایق آمدن بر بحران هر مرحله به منظور فراهم ساختن رشد مثبت است. مقصود از بحران تصمیم هوشمندانه در مواجهه با تکلیف رشدی است. به عقیده اریکسون تکلیف رشدی اواخر نوجوانی فایق آمدن بر بحران کسب هویت است که فرد باید ضمن برقراری هویت شخصی، با مشکلات پذیرش یک نقش اجتماعی-شغلی مبارزه کند، زیرا در این مرحله او باید اطلاعاتی را که در باره خود و جامعه دارد ارزیابی کند و سرانجام، به پیروی تعدادی از خط‌مشی‌های زندگی متعهد شود. این مسئله به ویژه هنگامی چالش برانگیز است که فرد در اواخر دوره نوجوانی در جستجو و بررسی گزینه‌های تحصیلی باشد که احتمالاً با آینده شغلی او نیز مرتبط است (پندرگرس^۴ و همکاران، ۲۰۰۳).

۱. Crowley

۲. Erickson

۳. Santrock

۴. Pendergrass et al.

در الگوی انتخاب دانشگاه که هاسلر و گالاگر^۵ (۱۹۸۷) آن را ارائه کرده‌اند، گام‌های منطقی که یک داوطلب باید در فرایند تصمیم‌گیری انتخاب رشته بردارد، نشان داده شده است:

پیش‌آمدگی ← ملاحظه و بررسی ویژگیهای رشته‌ها و دانشگاه ← انتخاب

مطابق با نظریه هاسلر و گالاگر، اولین مرحله فرایند انتخاب رشته پیش‌آمدگی است و هنگامی روی می‌دهد که فرد تحت تأثیر عوامل محیطی به بررسی انگیزه‌ها و تمایلات اولیه آمادگی خود برای تحصیل در دانشگاه یا رشته مورد نظر خود می‌پردازد که آیا ادامه تحصیل بدهد یا به مدرک دیپلم اکتفا کند. در دومین مرحله؛ یعنی جستجو داوطلب پس از تصمیم به ادامه تحصیل باید به جمع‌آوری اطلاعات در باره رشته‌ها و دانشگاهها بپردازد و سرانجام، در مرحله نهایی که انتخاب است، فرد با ملاحظه نتایج مرحله قبلی به انتخاب رشته مورد نظر مبادرت می‌ورزد. براساس نظر گیلدراسلیو^۶ (۲۰۰۳)، سنجش تواناییها، علایق و مهارتها و بررسی فرصتهای اجتماعی ممکن مرحله جستجو تقریباً از سال اول دبیرستان شروع می‌شود و به عقیده سوپر^۷ (به نقل از اسپرینتال و کالینز^۸، ۱۹۹۵) در حدود سن ۱۸ سالگی به اوج خود می‌رسد که در واقع، این همان حدود سنی است که داوطلبان ورود به دانشگاهها در ایران و بسیاری از کشورهای دنیا در کنکور سراسری شرکت می‌کنند. تحقیق حاضر با مرحله دوم نظریه هاسلر و گالاگر؛ یعنی «جستجو» مطابقت دارد.

دویی^۹ (۱۹۸۵) در مطالعه‌ای دریافت که مهم‌ترین منابعی که در انتخاب رشته در میان دانشجویان مؤثر بوده‌اند، به ترتیب عبارت‌اند از: فارغ‌التحصیلان رشته مورد نظر، دانشجویان

۵. Hossler & Gallagher

۶. Gildersleeve

۷. Super

۸. Sprinthal & Collins

۹. Dewey

مشغول به تحصیل در آن رشته، شرکت در دوره‌های کوتاه مدت درخصوص رشته‌های دانشگاهی و مشاوره با مشاوران دانشکده.

در کشور عربستان سعودی نتایج تحقیق الختلال و المنذیل^{۱۰} (به نقل از الدوساری و اساف^{۱۱}، ۱۹۹۶) نشان داد که بیشتر دانش آموزان ملاحظه کافی و جدی در انتخاب رشته‌شان به دلیل نداشتن شناخت در باره رشته‌ها و نیز آزادی تغییر رشته پس از انتخاب آن را نداشتند و فقط ۲۹ درصد از دانشجویان برنامه‌های آشنایی با رشته‌ها را کافی می‌دانستند. واسل، مائوریلو و ویتراپ^{۱۲} (۱۹۹۲) در مطالعه‌ای به بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی پرداختند. نتایج نشان داد که در خصوص دانشجویان سال اول دانشگاه کسب اطلاعات در باره رشته‌های غیر معروف بسیار کم است و آنها قبلاً در دوره دبیرستان نیز هیچ اطلاعاتی را در باره این رشته‌ها دریافت نکرده بودند. دلی^{۱۳} (۲۰۰۳) در بررسی تفاوت‌های زنان و مردان در استفاده از میزان اطلاعاتی در باره انتخاب رشته کالج پی برد که زنان بیشتر از مردان از مشاوران شغلی و نیز مواد اطلاعاتی فراهم شده به وسیله کالج برای کسب اطلاع در باره انتخاب رشته استفاده کرده بودند.

در تحقیق اولیه‌ای در ایران، نصفت (۱۳۵۴) نشان داد که ۷۰ درصد از دانشجویان شناخت کافی از رشته‌های تحصیلی خود ندارند. خالقی مقدم (۱۳۶۶) در تحقیقی دریافت که میزان آگاهی داوطلبان از رشته‌های دانشگاهی هنگام انتخاب رشته بسیار پایین است و این انتخابها اکثراً بر اساس گرایشهای روانی و اجتماعی خاص به آن رشته‌ها صورت می‌گیرد. زندی‌پور (۱۳۷۰) نیز نشان داد که سردرگمی و ناکامی بسیاری از جوانان در انتخاب رشته دانشگاهی و شغل به ویژه پس از دوره دبیرستان در موارد بسیاری ناشی از ندانستن شناخت از واقعیت‌های وجودی خویش و محیط و نیز انتخابهای ناآگاهانه و ناصحیح است. معتبری (۱۳۷۱) در

۱۰. Aldosary & Assaf

۱۱. Wassel , Mauriello & Weintranb

۱۲. Daly

بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر انتخاب رشته ۴۲۹ نفر از دانشجویان ترم اول دریافت که دفترچه راهنمای انتخاب رشته سازمان سنجش، معلمان و دیگر اعضای مدرسه، همکلاسیها، مؤسسات مشاوره تحصیلی و خویشاوندان با تجربه، تأثیر کمی بر میزان انتخاب رشته دانشجویان داشته‌اند. در تحقیقی دیگر شایان (۱۳۷۳) دریافت که ۷۰٪ از دانشجویان پذیرفته شده در دانشگاه از رشته تحصیلی خود شناخت کافی ندارند.

مشهدی (۱۳۷۲) در بررسی میزان شناخت از رشته تحصیلی در میان دانشجویان سال اول رشته کتابداری دریافت که ۸۵ درصد از دانشجویان با شناخت اندک یا بدون شناخت این رشته را انتخاب کرده‌اند و فقط ۱۵ درصد از دانشجویان اظهار کرده‌اند که هنگام انتخاب این رشته شناخت لازم از آن را داشته‌اند. در حالی که زنان شناخت بیشتری از این رشته و در نتیجه، علاقه بیشتری به رشته خود داشته‌اند.

مروور تحقیقات انجام شده در دهه های ۱۳۵۰ تا ۱۳۷۰ (نصفت، ۱۳۵۴؛ خالقی مقدم، ۱۳۶۶؛ زندی پور، ۱۳۷۰؛ معتبری، ۱۳۷۱؛ مشهدی، ۱۳۷۲؛ شایان، ۱۳۷۳) که عمدتاً بر روی دانشجویان سال اول دانشگاهها انجام شده نیز نشان داده است که بیشتر آنها بدون آگاهی و شناخت کافی به انتخاب رشته مبادرت ورزیده اند. با توجه به اینکه با بررسیهای انجام شده به وسیله پژوهشگر تحقیق حاضر در هیچ تحقیقی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان ورود به دانشگاهها بررسی نشده است، مهم‌ترین سؤال این تحقیق بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان کنکور سراسری بوده است.

با وجود افزایش همه ساله آمار شرکت زنان در آزمونهای ورودی دانشگاهها و پذیرش آنان، تحقیقات معدودی در ایران تفاوت‌های جنسیتی داوطلبان ورود به دانشگاهها را در متغیرهای مرتبط با کنکور سراسری و پذیرش در دانشگاهها مورد بررسی قرار داده‌اند. با توجه به حضور گسترده زنان در کنکور سراسری برای ورود به دانشگاهها و در واقع، عدم تعادل جنسیتی کنونی در وضعیت حضور و پذیرش در رشته‌های مختلف، مقایسه دو جنسیت در خصوص میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی یکی دیگر از مسئله‌های تحقیق حاضر بوده است.

رشته یا گروه‌های آزمایشی یکی دیگر از متغیرهای مهم مورد بررسی بوده است که با بررسی نتایج تحقیقاتی که در میان داوطلبان یا دانشجویان رشته‌های به خصوصی انجام شده (ترابی، ۱۳۷۷؛ شایان، ۱۳۷۳؛ الدوساری، ۱۹۹۶) نشان داده شده است که میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان هر یک با دیگری متفاوت بوده است. با توجه به این امر که تحقیق جامعی که در بر گیرنده تمام گروه‌های آزمایشی باشد انجام نشده است، یکی از متغیرهای اصلی تحقیق حاضر بررسی و مقایسه گروه‌های آزمایشی در خصوص میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی بوده است. سؤالات این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان مجاز به انتخاب رشته چقدر است؟
۲. آیا میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی داوطلبان زن و مرد مجاز به انتخاب رشته کنکور سراسری سال ۸۴-۱۳۸۳ تفاوت دارد؟
۳. آیا میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی داوطلبان گروه‌های آزمایشی (ریاضی، تجربی، انسانی، هنر و زبان) مجاز به انتخاب رشته کنکور سراسری سال ۸۴-۱۳۸۳ تفاوت دارد؟

روش پژوهش

از آنجایی که متغیرهای این تحقیق دستکاری نشده‌اند، طرح تحقیق مورد استفاده توصیفی از نوع پیمایشی مقطعی است. در این گونه پژوهش‌ها گردآوری داده در باره یک یا چند متغیر در یک مقطع از زمان (یک روز، یک هفته یا یک ماه) از طریق نمونه‌گیری از جامعه انجام و به‌توصیف جامعه بر اساس یک یا چند متغیر پرداخته می‌شود (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۶). در این تحقیق جامعه آماری شامل کلیه داوطلبان زن و مرد مجاز به انتخاب رشته کنکور سراسری مقیم شهر تهران است که براساس آمار سازمان سنجش آموزش کشور تعداد کل آنها ۷۳۹۷۵ نفر است. برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کریسی و مورگان^{۱۴} استفاده شد

که بر آن اساس، تعداد حجم نمونه برای جامعه تحقیق صد هزار نفر و بالاتر ۳۸۴ نفر کافی است (بولا، ۱۹۹۰)، اما به دلیل تنوع گروه‌های آزمایشی و نیز افزودن بر دقت نمونه‌گیری و حجم نمونه این تحقیق ۲۰۰۰ نفر تعیین شد.

برای انتخاب نمونه‌های تحقیق حوزه‌های توزیع برگه انتخاب رشته زنان و مردان مشخص شد. سپس، پرسشگران آموزش دیده پرسشنامه را در حوزه‌های تحویل برگه‌های انتخاب رشته میان زنان و مردان توزیع کردند که در نهایت، تعداد ۱۸۰۰ پرسشنامه تکمیل شد. از این تعداد ۶۳ پرسشنامه به دلیل نقص از نمونه حذف شد. بنابراین، مجموع پرسشنامه‌های تکمیل شده تحقیق شامل ۱۷۳۷ برگه می‌شود. در این تحقیق از دو پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات در باره متغیرهای تحقیق استفاده شده است:

۱. پرسشنامه محقق ساخته منابع کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی: پرسشنامه اولیه با ۱۰ گویه در تحقیق اکتشافی اولیه با نمونه‌ای ۲۰۰ نفری از داوطلبان مجاز به انتخاب رشته به‌وسیله عبدی و دانایی (۱۳۸۱) برای استخراج منابع کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی ساخته شد. به منظور تکمیل پرسشنامه، پس از ویرایش اولیه با نظرخواهی از داوطلبان و کارشناسان مرتبط با مسائل کنکور گویه‌های سایت اینترنتی سازمان سنجش و آشنایی با رشته‌ها از طریق صدا و سیما و نیز آشنایی با رشته‌ها از طریق روزنامه‌ها و مجلات به آن افزوده شد. سپس، پرسشنامه به صورت مقدماتی میان ۱۳۶ نفر از داوطلبان مجاز به انتخاب رشته توزیع شد و پس از جمع‌آوری پاسخنامه‌ها و تحلیل روان‌سنجی آنها پرسشنامه نهایی شامل ۱۲ عبارت شد که میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی را بر اساس منابع استخراج شده از تحقیق اکتشافی در داوطلبان مجاز به انتخاب رشته کنکور سراسری مورد بررسی قرار می‌داد. پاسخهای آزمودنیها به این پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای از ۱ تا ۵ نمره گذاری شد. مقیاس میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی می‌تواند به صورت فردی و گروهی اجرا شود و زمان اجرای آن حدود ۲۰ دقیقه است.

روایی ظاهری پرسشنامه میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی قبل از اجرای نهایی با استفاده از نظر پنج نفر از کارشناسان متخصص در زمینه کنکور بررسی و تأیید شد.

به منظور بررسی روایی سازه و تعیین ساختار عاملی پرسشنامه میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی آزمون تحلیل عاملی و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی مورد استفاده قرار گرفت. اجرای این آزمون با روش واریماکس و استفاده از سطح تمایز حداقل ۰/۴ انجام شد. مطابق با جدول ۱، تمام گویه‌ها دارای سطح تمایزی بالاتر از ۰/۴ بودند. مقدار ضریب KMO ۰/۸۹ و آزمون بارتلت نیز در سطح $P < ۰/۰۰۰۱$ معنی‌دار بودند و ساختار عاملی پرسشنامه عوامل مؤثر بر انتخاب رشته نشان داد که مجموعه آیتم‌های موجود در این پرسشنامه، دو عامل را از هم متمایز می‌سازند: ۱. گویه‌های تحقیق و پرس و جو از فارغ التحصیلان رشته‌ها، مشاوره با دبیران و مشاوران، مراجعه به مراکز دانشگاهی، مشاوره با اعضای خانواده، مشورت با دوستان و همکلاسیها و مشاوره با مؤسسات آموزشی فعال در زمینه کنکور و انتخاب رشته را در بر می‌گرفت که می‌توان آن را عامل مشاوره با دیگران نامید. ۲. عامل دوم گویه‌های کسب اطلاع از طریق مطالعه پیک سنجش و راه دانشگاه، آشنایی با رشته‌ها از طریق صدا و سیما، آشنایی با رشته‌ها از طریق روزنامه‌ها و مجلات، آشنایی با رشته‌ها از طریق کتاب هدایت تحصیلی دوره دبیرستان، آشنایی با رشته‌ها از طریق کتاب معرفی رشته‌های تحصیلی سازمان سنجش و سرانجام سایت اینترنتی سازمان سنجش را شامل می‌شود که با عنوان عامل رسانه‌ها و کتب مطرح شده است.

نتایج ارائه شده در جدول ۱ نشان می‌دهد که وزن عاملی تمام ۱۲ گویه از هر یک از عامل‌های دوگانه بالای ۰/۵۰ است و در ضمن، عامل مشاوره با دیگران ۱۰ درصد و عامل رسانه‌ها و کتب ۴۴ درصد از کل واریانس مؤلفه‌ها و در مجموع، ۵۵ درصد از واریانس کل میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی را تبیین می‌کند.

پس از تحلیل عاملی انجام شده و استخراج سه مؤلفه، ضرایب پایایی خرده مقیاس‌های ساخته پرسشنامه محقق با استفاده از روش همسانی درونی محاسبه شد. ضرایب به دست آمده از روش آلفای کرانباخ برای هر یک از عامل‌های به دست آمده از پرسشنامه میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۱- ساختار عاملی پرسشنامه محقق ساخته منابع کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی

عامل ۱: عامل مشاوره با دیگران		عامل ۲: عامل رسانه ها و کتب	
گویه	وزن عاملی	گویه	وزن عاملی
تحقیق و پرس و جو از فارغ‌التحصیلان رشته‌ها	۰/۵۷	کسب اطلاع از طریق مطالعه بیک سنچس و راه دانشگاه	۰/۶۴
مشاوره با دبیران و مشاوران	۰/۶۷	آشنایی با رشته‌ها از طریق صدا و سیما	۰/۷۳
مراجعه به مراکز دانشگاهی	۰/۵۴	آشنایی با رشته‌ها از طریق روزنامه‌ها و مجلات	۰/۷۸
مشاوره با اعضای خانواده	۰/۶۹	آشنایی با رشته‌ها از طریق کتاب هدایت تحصیلی دوره دبیرستان	۰/۷۵
مشورت با دوستان و همکلاسیها	۰/۶۱	آشنایی با رشته‌ها از طریق کتاب معرفی رشته‌های تحصیلی سازمان سنچس	۰/۸۱
مشاوره با مؤسسات آموزشی فعال در زمینه کنکور و انتخاب رشته	۰/۶۴	سایت اینترنتی سازمان سنچس	۰/۵۷
درصد واریانس	٪۱۰	درصد واریانس	٪۴۴

جدول ۲- ضرایب آلفای پرسشنامه میزان کسب اطلاع از رشته های دانشگاهی

عامل	تعداد سؤالات	ضریب آلفا
مشاوره با دیگران	۶	۰/۷۵
رسانه ها و کتب	۶	۰/۸۲
کل	۱۲	۰/۷۹

با توجه به نظر نانالی و برنشتاین^{۱۵} (۱۹۹۴) که کمترین میزان آلفای پذیرفته شده برای پرسشنامه را ۰/۷۰ می‌دانند، نتایج ارائه شده در جدول ۲، نشان می‌دهد که کلیه ضرایب آلفا مطلوب و رضایتبخش هستند. در پرسشنامه حاضر هر عبارت دارای پنج گزینه خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم است و آزمودنی باید گزینه‌ای را انتخاب کند که بیانگر نظرهای اوست. روش نمره‌گذاری از نظام یک تا پنج پیروی می‌کند؛ یعنی اگر آزمودنی گزینه خیلی زیاد را انتخاب کند، به وی نمره پنج و به همین ترتیب، گزینه زیاد نمره ۴، متوسط نمره ۳، کم نمره ۲ و خیلی کم نمره ۱ تعلق می‌گیرد.

۲. پرسشنامه مشخصات فردی: این پرسشنامه شامل ویژگیهای تحصیلی و جمعیت شناختی آزمودنیها مانند جنسیت، سن، نوع دیپلم یا مدرک پیش دانشگاهی و گروه آزمایشی انتخابی آنها می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روشهای آماری برآورد دامنه اطمینان میانگین، آزمون t دو گروه مستقل، آزمون تحلیل واریانس یک راهه و آزمون تعقیبی شفه استفاده شد.

یافته‌ها

• بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی: به منظور بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی از روش برآورد دامنه اطمینان میانگین جامعه از روی میانگین نمونه؛ یعنی فرمول $\bar{x} - zS \leq \mu \leq \bar{x} + zS$ استفاده شد.

نتایج نشان داد که حدود دامنه میانگین نمرات داوطلبان در باره کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی بین دامنه ۲۹/۳۱ و ۲۸/۵۱ قرار دارد که با تبدیل دامنه اطمینان میانگین به نقطه درصدی عدد ۴۸/۲۳ به دست آمد؛ یعنی از صد در صد، میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته ۴۸ درصد است و آنها ۵۱ درصد با شرایط بهینه فاصله دارند.

- بررسی تفاوت داوطلبان زن و مرد در میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی : تفاوت میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته زن و مرد، با استفاده از آزمون t دوگروه مستقل بررسی شد که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- نتایج آزمون t دو گروه مستقل برای بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان زن و مرد

عامل	جنسیت	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار t	سطح معنی داری	آزمون لوئر	
							F	سطح معنی‌داری
مشاوره با دیگران	زن	۱۵/۳۶	۳/۹۱	۱۷۳۵	۱/۰۲	۰/۳۰	۱/۲۱	۰/۹۹
	مرد	۱۵/۲۶	۳/۹۵					
رسانه‌ها- کتب	زن	۱۴/۰۴	۵/۵۷	۱۷۱۸/۶۵۰	۴/۰۷	۰/۰۰۰	۶/۰۹	۰/۰۰۴
	مرد	۱۳/۰۰	۵/۰۹					
میزان کلی کسب اطلاع	زن	۲۹/۵۰	۸/۳۶	۱۷۱۲/۳۳۶	۳/۱۸	۰/۰۰۱	۷/۰۵	۰/۰۰۸
	مرد	۲۸/۲۶	۷/۷۸					

مطابق با نتایج ارائه‌شده در جدول ۳، تفاوت معنی‌داری بین داوطلبان زن و مرد در عامل رسانه‌ها- کتب و نیز در میزان کلی کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی وجود داشت ($P < ۰/۰۵$)، بدین معنی که میزان استفاده از منبع رسانه‌ها- کتب و نیز میزان کلی کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان زن بیشتر از داوطلبان مرد بود. با این حال، تفاوت معنی داری بین داوطلبان زن و مرد در خصوص مشاوره با دیگران وجود نداشت ($P > ۰/۰۵$).

• بررسی تفاوت میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان گروه‌های آزمایشی: به منظور بررسی سؤال شماره ۳، از آزمون آماری تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون تحلیل واریانس مربوط به میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته گروه‌های آزمایشی

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
مشاوره با دیگران	بین گروهی	۳۰۴/۷۹۲	۴	۷۶/۱۹۸	۵/۰۱۰	۰/۰۰۱
	درون گروهی	۲۴۰۷۸/۰۳۵	۱۵۸۳	۱۵/۲۱۰		
رسانه‌ها- کتب	بین گروهی	۵۸۱/۲۴۹	۴	۱۴۵/۳۱۲	۵/۰۹	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۴۵۱۸۷/۲۷۹	۱۵۸۳	۲۸/۵۴۵		
میزان کلی	بین گروهی	۱۴۵۱/۹۰۳	۴	۳۶۲/۹۷۶	۵/۵۷	۰/۰۰۰

کسب اطلاع	درون گروهی	۱۰۲۹۸۷/۶۸۰	۱۵۸۳	۶۵/۰۵۹

نتایج به دست آمده در جدول ۴ نشان می‌دهد که بین میانگین نمرات داوطلبان گروههای آزمایشی در عاملهای مشاوره با دیگران [$F = (4, 1583) = 5/01, P < 0/001$]، عامل رسانه‌ها- کتب [$F = (4, 1583) = 5/09, P < 0/0001$] و نیز در میزان کلی کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی [$F = (4, 1583) = 5/57, P < 0/0001$] تفاوت معناداری وجود دارد. برای مشخص ساختن معناداری تفاوت بین گروههای آزمایشی از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است.

نتایج آزمون شفه که در جدول ۵ ارائه شده است، نشان می‌دهد که بین میانگین داوطلبان گروههای آزمایشی در عاملهای منابع کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. نتایج شاخصهای توصیفی در جدول ۶ نیز نشان می‌دهد که داوطلبان گروه آزمایشی علوم انسانی به طور معنی‌داری بیشتر از داوطلبان گروه آزمایشی ریاضی و زبان از رسانه‌ها و نیز بیشتر از گروههای آزمایشی ریاضی، تجربی و هنر از مشاوره با دیگران استفاده کرده بودند و میزان کلی کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی نیز در آنها بیشتر از گروه آزمایشی ریاضی بود.

جدول ۵- نتایج آزمون تعقیبی شفه برای مقایسه تفاوت میانگینهای منابع کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی

با توجه به گروه آزمایشی داوطلبان

زبان	هنر	انسانی	تجربی	ریاضی	
		*		-	ریاضی
			-		تجربی
*		-		*	انسانی
	-				هنر
-		*			زبان
		*		-	ریاضی
		*	-		تجربی
	*	-	*	*	انسانی
	-	*			هنر
-					زبان
		*		-	ریاضی
			-		تجربی
		-			انسانی
	-				هنر

بررسی میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان ... ۱۴۵

					زبان	

همان طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، بالاترین میانگین در عامل رسانه‌ها، مشاوره با دیگران و نیز میزان کلی کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی به ترتیب مربوط به داوطلبان گروه علوم انسانی و کمترین آن مربوط به داوطلبان گروه زبان است.

جدول ۶ - نتایج شاخصهای توصیفی میزان کسب اطلاع از طریق مشاوره با دیگران و رسانه‌ها در داوطلبان مجاز به انتخاب رشته گروههای آزمایشی

انحراف استاندارد	میانگین	تعداد		
۵/۲۴	۱۳/۱۶	۷۰۸	ریاضی	رسانه‌ها
۵/۲۵	۱۳/۵۹	۲۸۱	تجربی	
۵/۵۵	۱۴/۳۸	۴۲۵	انسانی	
۵/۴۰	۱۳/۶۸	۱۵۰	هنر	
۴/۷۲	۱۰/۸۳	۲۴	زبان	
۵/۳۷	۱۳/۵۸	۱۵۸۸	کل	
۳/۹۳	۱۵/۲۵	۷۰۸	ریاضی	مشاوره با دیگران
۳/۶۳	۱۴/۸۹	۲۸۱	تجربی	
۳/۹۴	۱۶	۴۲۵	انسانی	
۴/۱۲	۱۴/۷۸	۱۵۰	هنر	
۳/۴۷	۱۴/۷۵	۲۴	زبان	
۳/۹۱	۱۵/۳۴	۱۵۸۸	کل	
۸/۰۱	۲۸/۴۲	۷۰۸	ریاضی	میزان کلی کسب اطلاع
۷/۶۲	۲۸/۴۹	۲۸۱	تجربی	
۸/۳۲	۳۰/۳۹	۴۲۵	انسانی	
۸/۵۵	۲۸/۴۶	۱۵۰	هنر	
۶/۷۱	۲۵/۵۸	۲۴	زبان	
۸/۱۱	۲۸/۹۲	۱۵۸۸	کل	

بحث و نتیجه گیری

انتخاب رشته یکی از مهم‌ترین تصمیم‌گیریهای داوطلبان ورود به دانشگاههاست و بر اساس دیدگاههای نظریه‌پردازان، جستجو و کسب اطلاعات مورد نظر در باره رشته‌های دانشگاهی محور اصلی تصمیم‌گیری صحیح در باره انتخاب رشته است. بنابراین، انتخاب رشته همراه با ناآگاهی می‌تواند تأثیرات منفی زیادی را از قبیل عدم رضایت از رشته مورد نظر، افت تحصیلی، مشکلات روحی و تلف شدن وقت و هزینه بر دانشجوی بگذارد (کراولی، ۲۰۰۴).

پژوهش حاضر به دلیل اهمیت موضوع، به هدف پر کردن خلأ پژوهشی موجود در دهه اخیر و برای به دست آوردن یافته‌های جدید انجام شده است. براساس یافته‌های این پژوهش میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان مجاز به انتخاب رشته پایین‌تر از حد متوسط (۴۸ درصد از ۱۰۰ درصد) است. این نتیجه با یافته‌های تحقیقات انجام شده در ایران در دهه‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۷۰ که در آنها نشان داده شد که بیشتر دانشجویان سال اول دانشگاهها بدون آگاهی و شناخت مناسب به انتخاب رشته مبادرت ورزیده بودند، مطابقت دارد.

نظامهای مختلف آموزشی در دنیا [از آموزش و پرورش تا آموزش عالی] همواره سعی می‌کنند با فراهم آوردن امکان شناسایی رشته‌های دانشگاهی و عواملی که بر گرایش آنها در انتخاب رشته‌شان تأثیر می‌گذارد، داوطلبان را به طرقي در رشته‌های مختلف تحصیلی هدایت کنند که کمترین آسیب و افت را در ارتباط با مسئله تحصیل و آینده شغلی شان داشته باشند، در حالی که نتیجه تحقیق حاضر نشان دهنده این است که متأسفانه، فرایند انتخاب رشته در داوطلبان ورود به دانشگاهها به خوبی طی نشده و میزان کسب اطلاع؛ یعنی جستجوی فعال و جمع‌آوری اطلاعات مرتبط با رشته دانشگاهی مورد نظر که مطابق با دیدگاه نظریه‌پردازانی مانند اریکسون، مارسیا و هاسلر و گالاگر مهم‌ترین مؤلفه انتخاب رشته است، پایین‌تر از حد متوسط است. در واقع، مطابق با یافته‌ها بیشتر داوطلبان ورود به دانشگاهها [در تحقیق حاضر] و دانشجویان دانشگاهها [مطابق با تحقیقات پیشین] با پرسش از مرحله پیش آمادگی به مرحله انتخاب، بدون آگاهی مناسب به انتخاب رشته مبادرت می‌ورزند. یکی از دلایلی که برای

ناآگاهی قبل از انتخاب رشته در داوطلبان مطرح می‌شود، تصمیم‌گیری برای انتخاب رشته در فرصتی بسیار محدود چند هفته‌ای است.

لیتن^{۱۶} (به نقل از نولند و دیتو^{۱۷}، ۲۰۰۱) فرایند انتخاب رشته را به عنوان یک قیف ترسیم کرده است که هر قدر زمان آن کوتاه‌تر باشد، چشم‌انداز داوطلب در فرایند تصمیم‌گیری در انتخاب رشته نیز محدودتر می‌شود. از سوی دیگر، با توجه به مشکلات متعددی که انتخاب رشته همراه با ناآگاهی به همراه دارد و زیانهای مادی و معنوی فراوان آن در درازمدت بر جامعه علمی کشور، جای دارد که مسئولان و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش و آموزش عالی با تدوین برنامه‌های جامع اولاً نیازهای اطلاعاتی داوطلبان ورود به دانشگاهها را در باره رشته‌های دانشگاهی تأمین کنند و ثانیاً به آنها در ارزیابی دقیق از علایق و تواناییهای خود کمک کنند تا بتوانند با جستجوی فعال و کسب اطلاع از ویژگیهای رشته‌ها، با تطبیق علایق و تواناییهای خود با ویژگیهای رشته‌ها، به انتخاب مبادرت ورزند.

بالتر بودن میزان جستجو و کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان زن با یافته‌های تحقیقات مشهدی (۱۳۷۲) و نیز دیلی (۲۰۰۳) همسوست که شاید بتوان دلیل آن را نشئت گرفته از انگیزش بالاتر آنها برای ادامه تحصیل دانست که روند آن در بالاتر بودن میزان حضور و پذیرش زنان در دانشگاهها در سالیان اخیر جلوه‌گر شده است.

بالتر بودن میزان کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در میان داوطلبان گروه علوم انسانی نسبت به گروههای آزمایشی دیگر می‌تواند به دلیل ناشناخته‌تر بودن رشته‌های دانشگاهی علوم انسانی و نیازهای اطلاعاتی بیشتر این گروه از داوطلبان باشد، زیرا نسبت به رشته‌های گروه ریاضی [از قبیل تمام رشته‌های مهندسی]، گروه تجربی [مثل پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی] و رشته‌های گروه هنر [شامل موسیقی، نقاشی، سینما و بازیگری] که داوطلبان از کودکی با تابوهای قالبی آنها در آرزوهای حرفه‌های آینده شان رشد می‌یابند، رشته‌های گروه

۱۶. Litten

۱۷. Noland & Deato

علوم انسانی چندان شناخته شده نیستند. به هر حال، نتیجه تحقیق حاضر لزوم برنامه‌ریزی بیشتر برای معرفی و شناساندن رشته‌های دانشگاهی مربوط به تمام گروه‌های آزمایشی اعم از ریاضی، تجربی، هنر و زبان و انسانی را مطرح می‌سازد.

منابع

الف. فارسی

۱. بولا، اچ (۱۹۹۰)؛ ارزیابی طرحها و برنامه‌های آموزشی برای توسعه؛ ترجمه خدایار ایبلی، تهران: مرکز انتشارات مؤسسه بین‌المللی روشهای آموزش بزرگسالان، ۱۳۷۵.
۲. ترابی، ملوک (۱۳۷۷)؛ بررسی میزان علاقه دانشجویان رشته دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمان به رشته تحصیلی خود و انگیزه آنان در انتخاب این رشته؛ خلاصه مقالات سی و هشتمین کنگره علمی سالانه و پنجمین کنگره بین‌المللی انجمن دندانپزشکی ایران.
۳. دفترچه راهنمای آزمون سراسری (۱۳۸۳)؛ انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور.
۴. خالقی مقدم، محمد (۱۳۶۶)؛ بررسی علاقه‌مندی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی خود در دانشگاه و تحولات آن در سالهای اخیر؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
۵. زندی پور، طیبه (۱۳۷۰)؛ آموزش برنامه‌ریزی تحصیلی-شغلی به نوجوانان سالهای آخر دبیرستان؛ طرح پژوهشی، معاونت پژوهشی دانشگاه الزهرا.
۶. سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۷۶)؛ روش‌های تحقیق در علوم رفتاری؛ انتشارات آگاه.
۷. شایان، مهین (۱۳۷۳)؛ بررسی عوامل مؤثر در انتخاب رشته تحصیلی دانشجویان دوره کارشناسی ورودی مهرماه سال تحصیلی ۷۳ - ۱۳۷۲؛ طرح پژوهشی، معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبایی.
۸. عبدی، بهشته و کاملیا دانایی (۱۳۸۱)؛ بررسی مهمترین عوامل مؤثر بر انتخاب رشته و منابع کسب اطلاع از رشته‌های دانشگاهی در داوطلبان کنکور سراسری؛ مجموعه مقالات سمینار مسائل ورودی به دانشگاهها، اصفهان.

۹. مشهدی، شکوه (۱۳۷۲); بررسی عوامل مرتبط با انتخاب رشته تحصیلی در میان دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری؛ پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران. معتبری، سید منصورالدین (۱۳۷۱); بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر انتخاب رشته دانشجویان برخی از دانشگاههای کشور؛ پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران.
۱۰. نصف، مرتضی (۱۳۵۴); *سنجش افکار دانشجویان کشور؛ طرح پژوهشی، مؤسسه روانشناسی دانشگاه تهران.*

ب. لاتین

۱. Aldosary, A. S. & S. A. Assaf (۱۹۹۶); "Analysis of Factors Influencing the Selection of College Majors by Newly Admitted Students"; *Higher Education Policy*, Vol. ۹, No. ۳, pp. ۲۱۵-۲۲۰.
۲. Crowley, C. (۲۰۰۴); *Factor Influencing College Choice Among Track and Field Student Athletes at NCAA D-۱ Conference HBC US*; Unpublished Doctoral Dissertation, Florida State University.
۳. Daly, B. A. (۲۰۰۳); "Color and Gender Based Difference in the Sources of Influence Attributed to the Choice of College Major"; *Critical Perspectives on Accounting*, ۱۰۳۷, pp. ۱-۱۹.
۴. Dewey, B. (۱۹۸۵); "Selection of Librarianship as a Career: Implications for Recruitment"; *Journal of the Association of Library and Information Science Educators*, Vol. ۲۶, No. ۱, pp. ۱۶-۲۴.
۵. Gildersleeve, R. E. (۲۰۰۳); *Beyond Three Phases: Potential Influence of Cultural Integrity and Postmodernism on College Choice*; Article Presented at the ۲۰۰۳ Annual Meeting of the Association of the Study for Higher Education in Portland, Oregon.

۶. Hossler, D. & K. S. Gallagher (۱۹۸۷); "Studying College Choice: A Three-phase Model and the Implication for Policymakers"; *College and University*, Vol. ۶۲, No. ۳, pp. ۲۰۷- ۲۲۱.
۷. Noland, D. & N. Deato (۲۰۰۱); *Tennessee Higher Education Commission Higher School Student Opinion Survey*; www.state.tn.us.
۸. Nunnally, J. C. & J. H. Bernstein (۱۹۹۴); *Psychometric Theory*; New York. McGraw- Hill Press.
۹. Pendergrass. L. A., J. C. Hansen, J. L. Neuman & K. Nutter (۲۰۰۳); "Examination of The Concurrent Validity of Scores from the CISS for Student Athlete College Major Selection: A Brief Report"; *Evaluation in Counseling and Development*, Vol. ۳۵, pp. ۲۱۲-۲۱۷.
۱۰. Santroc, J. W. (۱۹۹۸); *Child Development*; Seventh Edition, McGraw Hill Inc.
۱۱. Sprinthal, N. & A. Collins (۱۹۹۵); *Adolescent Psychology: A - Development View*; Third Edition. McGraw-Hill Press.
۱۲. Wassel, J. R., S. M. Mauriello & J. A. Weintranb (۱۹۹۲); "Factors Influencing the Selection of Dental Hygiene as a Profession"; *Journal of Dental Hygiene*, Vol. ۶۶, No. ۴, pp. ۸۱-۸۸.